

A KÖZÉPKORI FRESKÓFESTÉS TECHNIKÁJA

A freskófestés az egyik leglátványosabb és legősibb festészeti technika. Tévesen él a köztudatban, hogy minden falra festett alkotás freskó, holott ez egy speciális, különleges technikai tudást igénylő alkotás, melyet minden esetben a még nedves vakolatra festetnek. E rendkívül tartós festészeti eljárás kifejlesztését a mész égetés-oltás vegyi folyamatainak felismerése tette lehetővé. (A mészégetés alapanyaga a calcium-karbonát más néven mészkő. $900\text{ }^{\circ}\text{C}$ feletti hevítés hatására calcium-oxidra és szén-dioxidra bomlik: $\text{CaCO}_3 \leftrightarrow \text{CaO} + \text{CO}_2$. Ekkor a légnemű széndioxid távozik, és visszamarad a szilárd halmazállapotú calcium-oxid, az égetett mész. Az égetett mész víz hozzáadásakor, jelentős hőfejlődés mellett calcium-hidroxiddá, oltott mésszé alakul: $\text{CaO} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca(OH)}_2 + \text{Q}$. Az oltott mész a levegő széndioxidját megköti, tehát visszaalakul calcium-karbonáttá és közben víz szabadul fel: $\text{Ca(OH)}_2 + \text{CO}_2 \rightarrow \text{CaCO}_3 + \text{H}_2\text{O}$.) Tehát a habarcsba kevert oltott mész így válik kötőanyaggá, mivel a benne lévő calcium-hidroxid a levegő szén-dioxidjának hatására visszaalakul calcium-karbonáttá, mészkővé. Ez a folyamat legintenzívebben vakolat külső felületén játszódik le, ahol ebben az üvegszerűen kemény felszíni rétegben kötődnek meg a pigmentek. A festő a még nedves állapotú vakolatra vízben oldott porfestékekkel alkotja meg művét, mely a leírt vegyi folyamat révén válik eggyé a vakolat anyagával. A Kárpát medencében első ízben a rómaiak honosították meg a freskótechnikát, mely az évszázadok során sokat változott, fejlődött. Johannes Aquila kora is egy átmeneti időszak, melyben még erősek a trecento hagyományok, de már felfedezhetők a reneszánsz technikai újítások is. A középkori freskófestők viszonylag korlátozott számú pigmentből válogathattak, mivel fontos kritérium volt, hogy ezek lág-, és fényállóak legyenek. Leggyakoribbak a természetes földfestékek, illetve az egyszerű vegyi eljárással, égetéssel előállított festékek. Új intenzív, széles spektrumú színezékek csak a vegyipar fejlődésével, a XIX. század második felében jelentek meg. Ugyan már az antikvitás óta ismertek építészeti művek falfestészetről szóló viszonylag szűkszavú részletei, illetve néhány festészettechnikai leírás is fennmaradt, de Aquila korának festői gyakorlatának legfőbb forrása Cennino Cennini 1390 körül írt *Il libro dell'arte* című műve. Korának korszerű festői eljárásairól, alkalmazott anyagairól, technikai megoldásairól pontos leírást készített, így összevethető a késő Anjou-kora Zsigmond kori Magyarország freskófestészeti emlékein megfigyelhető jelenségekkel.

Freskófestésnél alapvető a jó szívóképeségű alap megteremtése, tehát a falazat előkészítés kiemelten fontos feladat. A jó tapadás, kötés érdekében minden szennyeződéstől, portól gondosan meg kellett tisztítani, majd bő vízzel nedvesíteni. A felhasználandó pigmenteket megfelelő szemcseméretűre törték, szitálták, majd vízben feloldva áztatták, üleptették. Míg Cennininél az alapvakolatra felhordott vázlat, sinopia hangsúlyosan jelenik meg a hazai falképeken ez ritkán figyelhető meg, többnyire egyetlen 0,5-2 cm vastag vakolatotréteget hordanak fel, melyre közvetlenül festették meg a képet. Fontos a képmező kiserkesztése, melyhez híg festékbe, koromba mártott kicsapózsinórt alkalmaztak. Néha ezeket a szerkesztővonalakat a nedves vakolatba bekarcolták, akár csak a szentek körzével szerkesztett dicsfényeit. Sőt jelentősebb alkotások esetében ezeket akár plasztikusan ki is emelhetékk az alapsíkból. A klasszikus freskóvakolat alapja mindig egy durvább szemcseszerkezetű homokból álló alap, melyet *aricconak* neveznek. Általában 1:3 arányban keverték a töltő-, és kötőanyagot. Ennek meghúzását követően egy vékonyabb, finomabb szemcseszerkezetű, mészben dúsabb simítóréteget húztak rá, ez az *intonaco*. Ezen általában vázlatos előrajzok is megjelennek. Ilyen például a nagytótlaki (Selo, SLO)

templomban dolgozó mester munkáján is megfigyelhető, aki korban, térben és stílusban is közel áll az Aquila műhely alkotásaihoz. Cennini traktátusában hangsúlyosan kiemeli az egy nap alatt megfestendő felület pontos meghatározását, mivel a megszáradó vakolaton már nem jön létre a freskókötés. Így mindig csak akkora felület vakolható fel, amennyit a művész be is tud fejezni. Az elkészült mű nem, vagy csak nehézkesen, szekkó technikában javítható. A *giornáták*, napivarratok mentén jól követhető a mester munkamenete, haladásának iránya, sőt nagyobb ciklusok esetében a festésre fordított idő is meghatározható. Ekkor ugyan még hangsúlyosak a figurák markáns kontúrokkal való körülhatárolása, de megjelenik az arcokon, drapériákon a karakteres modellálás, mellyel a valóság-hű, térben való ábrázolás kerül előtérbe. Ugyancsak e törekvés figyelhető meg az építészeti architektúra perspektívikus ábrázolásának kísérleteinél is.

A freskófestés legfontosabb fázisai: 1. A falazat előkészítése, 2. A pigmentek előkészítése, 3. Vázlatok, tervek, kartonok előkészítése, 5. Vakolás, 6. Szerkesztés, sinopia, előrajz készítés, esetleg pauzálás, 6. Festés.

Lángi József